

A. POŠKA

GĖRIO IR BLOGIO INTERPRETACIJA KATALIKYBĖS ATSTOVŲ DARBUOSE

Katalikybės teoretikai gėrio klausimą sprendė teleologiškai. Visų galimų būčių-esamybių ontologiniu pagrindu ir tikslu buvo laikomas dievas. „Dėl to ir visi veiksmai žmogui bus moraliai geri, kurie jį arčiau prives prie Dievo, galutinio jo buvimo tikslo; o tie, kurie jį nutolins nuo Dievo, bus moraliai blogi“, — taip buvo aiškinamas moralumo kriterijus¹. Taigi vertybių hierarchija nepriklausanti nuo subjekto, ji pirminė vertinančiojo atžvilgiu, ontologinė. Objektivi būčių išsidėstymo tvarka katalikų teoretikų buvo prilyginama objektyviai vertybių tvarkai, kurios aukščiausioje lentynoje buvo šventumas, dvasingumas.

Toks vertybių supratimas buvo priešpriešinamas marksizmo pasaulėžiūrai. „Jam („marksistiniam socializmui“ — A. P.) žmogaus gyvenimo tikslas — ekonominė gerovė, nuosekliai priekyje pastatoma žmonių laimė ir fizinis džiūgesys“, — rašė I. Česaitis². Šiame pranešime sieksime atskleisti, kaip katalikiškosios vertybinės orientacijos pagrindu lietuvių klerikalai motyvavo antikomunistines socialines bei politines pozicijas.

Pažymėtina, kad, sprendžiant gyvenimo tikslo, prasmės, žmogaus paskirties klausimus, užmiršamos asmenybės elgesio reguliavimo bei tobulinimo temos ir imama kurti socialinę doktriną. Čia katalikybė konfrontuoja su istoriniu materializmu. Atsakydami į klausimus, kam gyvena žmogus, kur veda istorija, dėl ko vyksta tas ar kitas procesas, katalikybės teoretikai neapsiribojo pabrėždami vertybinius momentus. Iš teocentrizmo, panreligiškumo pozicijų jie puolė „ateistinių komunizmą“. Antai A. Maceina kaltino epochos sąmonę vertybių sukeitimu, o istorinį materializmą vadino gyvybės išlaikymo filosofija³. Klerikalai vaizdavo komunizmą visų vertybių priešū. „Komunizmas gresia ne vienai kuriai vertybei ir jos palaikytojams, bet visoms — tiek religinėms, tiek kultūrinėms, tiek teisinėms, tiek dorovinėms <...>“, — rašė S. Yla⁴. Jo nuo-

¹ Trumpas moralinės filosofijos vadovėlis. — K., 1928, p. 31.

² Česaitis I. Nudizmas ir moralė. — Soter, 1935, Nr. 1(13), p. 35.

³ Maceina A. Prometeizmo persvara dabarties kultūroje. — Židinys, 1935, Nr. 8—9, p. 148.

⁴ Yla S., Daulius J. Komunizmas Lietuvoje. — K., 1937, p. 180.

mone, komunizmui reikia visuotinai priešintis, nes „jo skelbiama netiesa ir vykdomas blogis paliečia visus žmones ir visas vertybes“⁵.

Vadovaujantis teocentrizmu, laikančiu dievą išmintingu bei visagaliu, taip pat aukščiausio gėrio ir teisingumo šaltiniu, negalima paaiškinti realaus socialinio blogio kilmės. „Viskas Jo išminties yra kuo tiksliausiai išmatuota, atsverta, apskaičiuota be klaidos“⁶,— rašė A. Jakštas-Dambrauskas. Fatalistiškai suprasdamas „dievo tvarką“ nurodydamas, jog Augustinas daug vargo turėjęs su blogio problema, P. Kuraitis pasitenkino tik bendromis pastabomis apie moralinį blogį. Dievas esą dėl realaus blogio nėra kaltas ne tik tiesiogiai, bet ir netiesiogiai, nes „yra išmintinga leisti tam blogiui įvykti; mat geriau yra, kai žmogus turi laisvą valią, nežiūrint, kad ji duoda progos nusikaltimams, negu absoliutaus fatališkumo viešpatavimas“⁷.

Bendrosios kapitalizmo krizės apraiškas, ypač revoliucinį gyvenimo pertvarkymą Tarybų Sąjungoje, Lietuvos klerikalai traktavo kaip blogio išsigalėjimą, žmonių sugyvulėjimą, velnio pergalę prieš dievą ir pan. Pasak A. Jakšto, sudaryta iš sugedusių žmonių šiandieninė žmonija eina greičiau į bloga nei į gera⁸. Tai buvo aiškinama įgimtu žmogaus valios silpnumu, nemokėjimu ir nenorėjimu protingai naudotis savo valios laisve.

Mūsų pasirinktu šio klausimo nagrinėjimo aspektu svarbu ne tai, kad klerikalų absoliutinas realus blogis kėlė abejones dievo visagalybe. Ontologinio ir moralinio vertinimo sudvejinimas neleido pagrįsti komunizmo teorijos ir praktikos moralinio pasmerkimo. Jos ontologinis požiūris tapatino privalomumą ir esamumą, neleido pripažinti blogio buvimą. Spalio revoliucija, jos atgarsiai Lietuvoje ir visame pasaulyje klerikalų buvo vertinama kaip blogis, o visuomenės ateizaciją ir politinių nuotaikų kairėjimą jie laikė velnio pergalėmis. Lietuvos klerikalai artėjo prie bažnyčios pasmerkto dualizmo tarp personifikuoto blogio—velnio ir aukščiausio gėrio—dievo. „Kadangi sveikas šventumu Dievo motinai, turbūt, neprilygsti, tai, man rodos, ir negalėsi tvirtinti niekuomet nebuvęs „velnio tarnu“⁹,— rašė A. Jakštas atvirame laiške B. Sruogai. Iš šio pavyzdžio galima spręsti, kad velnio tarnu, apsėstuoju, klerikalų nuomone, galėjo būti ne tik „rusas bolševikas“, bet ir bent kiek liberalesnių pažiūrų lietuviai.

1935 m. traktate „Pikto problema“ A. Jakštas rašė: „Iš tikrųjų, kas gi yra bolševizmas, bedievybė, minties anarchija ir klasių neapykanta, jei ne vieno ir to paties piktmedžio šakos, tos pat vienos universalinės negerovės rūšys“¹⁰. Tai ne tik A. Jakšto, bet ir visų katalikų klerikalų moralinių spekuliacijų leitmotyvas. Kai A. Jakštas ima įrodinėti, kad di-

⁵ Ten pat, p. 220.

⁶ Jakštas A. Aukščiausiasis gėris.— K., 1937, p. 32.

⁷ Kuraitis P. Ontologija.— K., 1931, t. 1, p. 194.

⁸ Žr. Jakštas A. Aukščiausiasis gėris, p. 123.

⁹ Jakštas A. Ką yra pasakęs A. Jakštas.— K., 1930, p. 152—153.

¹⁰ Jakštas A. Pikto problema.— K., 1935, p. 11.

džiausiojo pikto kalvė yra blošvizmas ir kad K. Marksas per visą istoriją padaręs pasaulyje daugiausia pikto¹¹, nebelineka abejonės, kad ir pikto problemos imtasi tik antikomunistiniais, antitarybiniais tikslais. A. Jakšto duotas tradicinis pikto, kaip gėrio trūkumo bei netobulumo, antikomunistinis supratimas buvo svarstomas pačioje klerikalinėje hierarchijoje. Arkivyskupas P. Karevičius padarė apie 100 pastabų. Vyskupas P. Būčys 1937 m. pratęsė šios problemos svarstymą savo traktate. Vyskupams visų pirma rūpėjo marksizmo socialinės doktrinos moralinis nuvertinimas. „Taigi A. Jakštas gerai daro nevadindamas bolševizmo didžiausiąją pikto kalvę, bet sakydamas, kad ji esanti didžiausiojo pikto kalvė“¹²,— rašė P. Būčys. Pasak jo, ne Dievas yra „blogumų priešžastis“, o dievo sutvėrimai (velnias ir žmogus), blogai panaudoję laisvą valią. Esą dievas nekuria blogio, bet tik jį leidžia. Atrodo, kad dievo atleidimas nuo atsakomybės už blogį čia yra tik deklaracija. A. Jakšto tezė, kad dievas bevelija iš pikto gera išvesti, nenauja. P. Kuraitis ir kiti anksčiau šia tema rašę katalikų autoriai irgi teisingai dievą. Skirtumas nebent tas, kad ontologinis-teologinis požiūris į blogį išryškina dievo visagalybės ir žmogaus kaltumo prieštarumą. Tačiau tai nutylėdami ir akcentuodami žmogaus silpnumą bei nesugebėjimą naudotis valios laisve, A. Jakštas, P. Būčys ir kiti autoriai demonologijos pagalba kūrė personifikuotą blogio įvaizdį su aiškiu antikomunistiniu, antitarybinu geluoniu. Neleisdamas net abejoti, A. Jakštas — Antikristo, Judo išdaviko, devynagalvio slibino ir kitais religinėje pasauležiūroje turinčiais blogio prasmę demonologiniais įvaizdžiais stengėsi ne tiek etiškai pagrįsti, kiek demonologiškai išpūsti moralinį revoliucinio visuomenės gyvenimo pertvarkymo pasmerkimą tikinčiųjų akyse. „Šiandieną jei galimas koks abejojimas, tai nebent šis: ar yra iš tikrųjų bolševikų nors vienas, kuris nebūtų velnio apsesstas?“¹³

Antrojo buržuazijos valdymo dešimtmečio pradžioje, sustiprėjus valstiečių klasei kovai, kuriai vadovavo LKP, klerikalams tapo vis labiau aktualus moralinis revoliucinio visuomenės pertvarkymo pasmerkimas. Be to, tarptautinei reakcijai ruošiant popiežiaus laiminamą „kryžiaus žygį“ prieš TSRS, antitarybiškumas tapo klerikalinio antikomunizmo leitmotyvu. Šiomis aplinkybėmis paaškinamas ir A. Jakšto, S. Ylos bei kitų klerikalinių antikomunistų suaktyvėjimas. P. Būčiui, kuris buvo Vatikano išvestas vyskupu Rytų apeigų bažnyčia ir paskirtas šios, Lietuvoje nesančios, bažnyčios vizitatoriumi, tai buvo tiesioginė tarnybinė pareiga. Marijonų vienuolija, kurios vadovu buvo P. Būčys, koordinavo visą antitarybinio „kryžiaus žygio“ ruošimo darbą Lietuvoje.

Klerikalų pageidaujamo dievo pateisnimo už blogį prielaida gali būti žmogaus valios absoliutinimas. „Žmogaus valia yra nepriklausoma

¹¹ Ten pat, p. 58, 59.

¹² Būčys P. Su Jakštu per pikto laukus: Pikto naikinimas ir Iljinas.— K., 1937, p. 12.

¹³ Jakštas A. Pikto problema, p. 81.

net nuo būtinųjų gamtinio priežastingumo dėsnii¹⁴,—rašė K. Ambrozaitis. Bet ydingos prigimties žmogus pripažįstamas nepajėgus pasirinkti tarp gėrio ir blogio. „Rinkimo išdava buvo atsitraukimas nuo Dievo, patekimas velnio valdžion ir blogio pažinimas“¹⁵,—teigė P. Būčys. Taigi „ydingos prigimties“ ir „sugedęs“ žmogus verčiamas atsisakyti valios laisvės ir paklusti dievui. Dar daugiau, pats laisvės lozungas skelbiamas pavojingu: „Kad išgalėtų žmonių tarpe laisvė, bolševikai patys atsimetė ir darė viską, kad ir kiti atsimestų nuo Dievo“¹⁶. S. Šalkauskio nuomone, politinė revoliucija „išsivysčiusi iš laisvės įsigeidimo“¹⁷.

Nors klerikalai moralistai dorovingumo kriterijumi laikė sąžinės balsą, bet iš prigimties nuodėmingo ir dar sugedusio žmogaus sąžinei negalėjo būti patikėtas šis vaidmuo. Mat, pasak M. Šelerio, mokė P. Dovydaitis, „kiekvienas baigtinis gėris gali įeiti į sąmonės absoliuto sferą ir tuo būdu įgauti nebaigtinio (nesibaigiančio) gėrio charakterį <...> Žmogus turi pajusti, kad jis yra „išsižiojęs“ į baigtinių gėrį, vietoj absoliučios vertybės pastatęs reliatyvią ir iškreipęs natūralią daiktų tvarką“¹⁸. Vadinas, realieji žmogaus poreikiai—baigtinis gėris klerikalų buvo priešpriešinami aukščiausio gėrio—dievo pasirinkimui. Taigi katalikiškoji laisvės koncepcija esmingai varžė asmenybės laisvę, nes reikšminga buvo laikoma tik „dorovingai nusistačiusių žmonių laisvė“¹⁹.

Kadangi dorovingumą klerikalai tapatino su religingumu, tai tikrąją laisvę jie suprato kaip elgesį, atitinkantį religijos reikalavimus²⁰. Ateistų pasirinkimas, jų nuomone, neišvengiamai krypto į blogį. Juo labiau žmogus stengėsi atsipalaiduoti nuo dievo nustatytos tvarkos, tuo daugiau jis skendo nedorybėse, tvirtino S. Gruodis. Kadangi klerikalai nepripažino savarankiško racionalaus pasirinkimo tarp blogio ir gėrio, o tarp tikinčiųjų plito ir antiklerikalines nuotaikas, S. Gruodis tikino, kad bažnyčios reikalavimai „nėra priešingi žmogaus prigimčiai ir nežeina jo žmogiškos vertės <...>“²¹ Priešingai, klerikalų nuomone, tik bažnyčia galėjo apsaugoti žmogų nuo pikto ir nurodyti kelią į aukščiausią gėrį. „Kol jis (žmogus—A. P.) nėra sudaręs tokios teisios ir sveikos sąžinės,—rašė S. Gruodis,—jis neturi teisės klausyti savo palaidos sąžinės balso, bet yra įpareigotas kiekvienu svarbesniu atveju pagal išgales patikrinti, ar jojo ketinamas veiksmas yra leistinas, ar ne“²².

¹⁴ *Ambrozaitis K.* Šv. Augustino valstybinės ir socialinės idėjos.—Logos, 1930, Nr. 2, p. 239.

¹⁵ *Būčys P.* Gyvenimo pagrindai. Apmąstymai inteligentams.—K., 1930, p. 27.

¹⁶ *Gruodis S.* Laikykis įsakymų. Krikščioniškos dorovės mokslas.—K., 1939, p. 16.

¹⁷ *Šalkauskis S.* Ideologiniai dabarties krizių pagrindai ir katalikiškoji pasaulėžiūra.—Draugija, 1939, Nr. 5, p. 301.

¹⁸ *Dovydaitis P.* Šv. Augustino asmenybės modernumas ir jo filosofijos aktualumas.—Logos, 1930, Nr. 2, p. 166.

¹⁹ *Dovydaitis P.* Šv. Augustino filosofijos pagrindinės idėjos.—Logos, 1931, p. 56.

²⁰ *Yla S.* Laisvės problema.—Židinys, 1937, Nr. 5—6, p. 550.

²¹ *Gruodis S.* Laikykis įsakymų, p. 16, 17.

²² Ten pat, p. 24.

Matome, kad katalikų moralistai, nors sąžinę ir laikė dievo balsu, mokė ja nepasikliauti. Apie tam tikro veiksmo leistinumą turėjo spręsti tik bažnyčia. Tikintiesiems buvo teigiama kiekvienu atveju tartis su bažnyčios atstovu (nuodėmklausiu, dvasios tėvu, sielos vadu ir pan.). Apibendrinami laisvės problemą, klerikalai nuolat pabrėždavo, kad tikroji, aukščiausioji laisvė yra tarnavimas dievui, o praktiškai — paklusnumas bažnyčiai. „Bekovojant geroms ir blogoms srovėms mano mylimosios žemės visuomenėje aš visuomet laikysiuos tų pažiūrų, kurios derinasi su Tavo šventuoju Apreiškimu“²³, — orientavo tikinčiuosius inteligentus P. Būčys. Kaip kitų klerikalų antikomunistų, taip ir jo praktiniai patarimai buvo nukreipti prieš pogrindyje veikiančią LKP, siekė neutralizuoti tikinčiųjų simpatijas Tarybų Sąjungai.

Taigi labai plačiai deklaruota žmogaus valios laisvė po ilgų svarstymų vėl pajungiamą dievui. (Mūsų dienomis klerikalinės emigracijos ideologai pripažino katalikybės nepajėgumą išspręsti žmogaus laisvės problemą.) Nors klerikalai autoriai naudojami įvairiais šaltiniais, bet didžiausią įtaką jiems darė N. Berdiajevo religinis egzistencializmas. „Jei-gu nėra Dievo, sako Berdiajevas, tai nėra ir žmogaus“²⁴, — rašė J. Lomanas. Tikėjimas dievu yra visų N. Berdiajevo samprotavimų pradžia ir pabaiga, sako V. Kuvakinas²⁵. Lietuvos klerikalams dievo metodologinis postulatą taip pat tarnavo antikomunistiniam gėrio ir blogio interpretavimui. Net ignoruodami ontologinio-teologinio požiūrio diktuojamą fatalizmą, klerikalų teoretikai nepajėgė jo pašalinti moralėje. Tačiau primintina ir tokia logiškai prieštaringa koncepcija, kuri tarnavo antikomunizmo tikslams. Mat, pajungus tikinčiųjų valią bažnyčiai, buvo galima juos ruošti aktyviai kontrrevoliucinei veiklai.

Vystydamas ir tikslindamas A. Jakšto liniją, sekdamas rusų emigrantu I. Iljiniu, P. Būčys bandė teoriškai pagrįsti tezė apie kontrrevoliucinės prievartos taikymą revoliucinio „blogio“ atžvilgiu. „Klausimas ar bus gera jėgą pavartoti piktam sustabdyti ir panaikinti, reiškia klausimą, ar gera yra jėgą pavartoti kryptimi, priešinga piktam?“²⁶ — rašė P. Būčys. Jis pritarė A. Jakšto ir „visų scholastikų“ nuomonei, kad tikroji jėgos paskirtis yra veikti ta kryptimi, kuri „priešinga piktam“. Neabejotina, kad tai buvo kvietimas fiziškai susidoroti su revoliucionieriais. Remdamasis I. Iljino nuomone, šūvį į kaktą tėvynės išdavikui, šnipui P. Būčys palygino su chirurgo peilio pjūviu, kuris „sutrukdo daug didesnę piktą“. Prisiminkime, kad klerikalinėje literatūroje Lietuvos komunistai buvo vadinami tėvynės išdavikais, šnipais kenkėjais ir pan. Pažymėtina, kad religine psichozė buvo kurstoma ne tik prieš komunistus, bet ir prieš ateistus, liberalus. Juk, pasak A. Jakšto, didžiausi piktadariai Kaune yra komunistai, bolševikai, bedieviai, laisvamaniai²⁷.

²³ Būčys P. Gyvenimo pagrindai, p. 35.

²⁴ Lomanas J. Quo vadis, modernioji Europa? — K., 1932, p. 152.

²⁵ Кувѳкин В. А. Критика экзистенциализма Бердяева. — М., 1976, с. 173.

²⁶ Būčys P. Su Jakštu per pikto laukus, p. 42.

²⁷ Jakštas A. Pikto problema, p. 117.

Gėrio sąvoką konkretizuoja visuomeninio teisingumo idealas, reiskiantis ne tik tikslą, bet ir reguliuojantis esamus santykius, žadant atlyginimą už gerus darbus ir bausmę už blogus. Klerikalai dievo vardu žadėjo dangų už gerus, t. y. kontrrevoliucinius darbus, ir pragarą — už blogus, t. y. revoliucinį veikimą. Baugindamas tikinčiuosius, A. Jakštas tvirtino, kad dievas teisėjas taps teisiuoju baudėju, ir ateistai negali tikėtis jo gailestingumo. „O dar mažiau beras pasigailėjimo tie, kurie kruvinas revoliucijas kėlė, naminius karus kurstė“²⁸. Pažymėtina, kad atsakomybę už klasių kovos aukas, už pilietinio karo sukurstymą klerikalai skyrė ne reakcijos, o progreso jėgoms. Laikydami komunistus žiauriais sadistais, masinio teroro šalininkais, klerikalai tai aiškino ontologiškai-teologiškai. „Man rodos, kad tai yra nuosekli išvada iš paties ateizmo principo,— rašė A. Jakštas.— Jų sukurtoji valdžia yra tikriausia zookratija, arba, teisingiau pasakius, satanokratija“²⁹. Tokio vertinimo pagrindu A. Jakštas, S. Yla ir kiti klerikalai antikomunistai reikalavo iš smetoninės valdžios imtis represijų ne tik prieš komunistus, bet ir prieš ateistus, kaip komunizmo pirmtakus, blogio sejąus.

Tačiau tiesa apie tarybinį gyvenimo būdą pamažu skverbėsi ir į religingų lietuvių sąmonę. Klerikalų antitarybiniais šmeižtais ir prasimanymais vis mažiau buvo tikima. Todėl, propaguojant dieviškojo teisingumo idėją, bandyta atgrasinti tikinčiuosius nuo simpatijų komunizmo idealams ir nuteikti juos prieš komunizmą. Šiam tikslui tarnavo eschatologijos koncepcija, paimta iš ankstyvosios krikščionybės. Apokaliptiniame Apreiškime Jonui, pasak F. Engelso, „dar nėra nė žodžio apie „meilės religiją“, čia atvirai skelbiamas kerštas krikščionių persekiotojams“³⁰.

Aštrėjant klasių kovai Lietuvoje, klerikalų aistros prieš bedievius ir komunistus darėsi vis karingesnės. Antai, pavaizdavęs Tarybų Rusiją „šėtono karalyste“, remdamasis V. Solovjovu, A. Jakštas pabrėžė rusų tautos „istorinę kaltę“, esą ji negyvenusi krikščioniškai³¹. Kaltinimai, kad rusų kultūra daro neigiamą įtaką lietuvių kultūros raidai, tapo įprasti. Teigdami, kad nusidėjėlių masė nenori atsisakyti bedievybės, tariamai vedančios į marksizmą ir bolševizmą, klerikalai gąsdino tikinčiuosius „dievo botagu“. Remdamiesi Apreiškimu Jonui, A. Jakštas, P. Būčys ir kiti lietuvių klerikalizmo ideologai pranašavo masinį tėvynainių žuvimą. Pasak A. Jakšto, jeigu visi Kauno gyventojai būtų išžudyti dujomis, tai nė vienas iš jų mirties valandą negalėtų pasakyti esąs nenusipelnęs tos bausmės. Šiais grasinimais siekta sukelti baime dėl galimo Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje. „Bet jei tie bolševikų „kankinimai“ ir būtų tikri, vis tiek jie nė iš tolo neprilygsta pragaro kančioms. Teolo-

²⁸ Jakštas A. Augščiausiasis gėris, p. 178.

²⁹ Ten pat, p. 149—150.

³⁰ Marksas K., Engelsas F. Apie religiją.— V., 1958, p. 279.

³¹ Jakštas A. Plikto problema, p. 81.

gų išmanymu, šios pastarosios, esą milijonus kartų skaudesnės, už visus žemės kankinimus“³².

Tačiau eschatologijos prasmė buvo ne tiek pikto pergalės ir dievo bausmės pranašavimas, kiek tikinčiųjų skatinimas geriems darbams, reikalingiems dangui gauti. Juk šis dangiškasis rojus esą atsiveria tik po atkaklios kovos su blogio, prągaro jėgomis. Eschatologinio pasaulio galo laukimas, dirbtinai sukeltas tikinčiųjų pesimizmas vertė žmones galvoti apie pomirtinį gyvenimą ir aktyviai kovoti su komunistiniu „blogiu“. „Vadinasi mūsų likimas pareis nuo to, kaip mes vykdėm gyvenime savo socialines pareigas“³³, — aiškino A. Jakštas. Religinio aktyvumo prasmę atskleidė S. Yla: „Religinis krašto smukimas reikštų ir jo atsparumo mažėjimą ateistiniam komunizmui“³⁴. Šią išvadą jis grindė teiginiu, kad krikščioniškoji pasaulėžiūra „neabejotinai yra stipriausias ideologinis veiksnys kovoje su materialistiniu komunizmu“³⁵.

Apibendrinami Lietuvos katalikų klerikalų skleistą antikomunistinį blogio supratimą, pažymėsime, kad ši koncepcija rėmėsi tradicine objektyviojo idealizmo dvasinių vertybių interpretacija, neigė realius žmogaus poreikius. Panreligiškumas tapo metodologiniu postulatu „ateistinio komunizmo“ moraliniam pasmerkimui, materialistinio istorijos supratimo neigimui.

Siekdami išvengti prieštaravimo tarp dievui priskiriamų visagalybės, gėrio, teisingumo atributų ir realaus blogio, klerikalai antikomunistai absoliutino valios laisvę ir kaltino žmogų dėl blogam naudojamos valios laisvės, tarnavimo velniui. Eschatologijos koncepcija tarnavo tikinčiųjų laisvos valios kontrevoliucinei orientacijai.

Kaip ontologinė-teologinė, taip ir moralinė gėrio ir blogio santykio problema, jos traktavimas, dėl religinio moralės supratimo liko logiškai prieštaringa. Idealistinė aksiologija moksliskai analizuoti gėrio ir blogio problemas pasirodė esanti nepajėgi.

---

³² Ten pat, p. 214.

³³ Jakštas A. Augščiausias gėris, p. 178.

³⁴ Yla S., Daulius J. Komunizmas Lietuvoje, p. 207.

³⁵ Ten pat, p. 220.